

Resztoratív szemléletű konfliktuskezelés és környezeti nevelés az óvodai gyakorlatban

Bodnárné Fülöp Mária

ria.fulop@gmail.com

Szegedi ÓVI Tisza-parti Óvodája

A társadalom egészében, a kisebb közösségek és az egyének szintjén is napról napra számtalan vitás helyzetet élünk meg. Egyre égetőbb igény jelentkezik az összeütközések alternatív megoldására. A nevelési és oktatási intézményeknek kiemelt szerepet kell vállalniuk a konfliktusok kezelési módjainak bemutatásában. Ennek oka, hogy a közösségben számtalan lehetőség nyílik ezen technikák elsajátíttatására, gyakorlására. Az óvodában tudatos, tervezett pedagógiai ráhatásokkal elérhetjük, hogy a rendezési módok során kialakult pozitív személyiségjegyek tartósan formálják a gyermekek jellemét.

Publikációm célja a résztoratív szemléletű konfliktuskezelés óvodai alkalmazhatóságának, módjainak és eredményeinek bemutatása. Az óvodapedagógusi munkám tapasztalatait osztom meg.

Kulcsszavak: *resztoráció, óvodai nevelés, konfliktuskezelés, érzékenyítés*

Bevezetés

A résztoratív konfliktuskezeléssel az SZTE JGYPK mentorpedagógus-képzésén ismerkedtem meg. A büntetés-végrehajtásban és gyermekvédelemben sikeresen alkalmazott békés konfliktusrendezési technika elnyerte tetszésemet. Első gondolatom az volt, hogy ennek az eljárásnak egyes elemeit eddig is alkalmaztam a munkám során, ám sok kérdés nyitott maradt számomra. Kerestem a szituációkat, ahol új ismereteimet innovációként be tudom építeni a gyakorlati munkámba. Azóta tudatosan alkalmazom ezt a módszert.

A résztorációs technika megismerése után elhatároztam, hogy ennek alkalmazhatóságát óvodai csoportunkban is kipróbálom. Rövid idő alatt megtapasztaltam, hogy sokkal hatékonyabban tudom megoldani a konfliktushelyzeteket. Nem a vitás kérdések száma csökkent, hanem a gyermekek konfliktuskezelési technikái váltak egyre minőségibbé, valamint csökkent a megoldásokra fordítandó idő. Természetesen, mint minden szokás kialakításánál, kezdetben valóban időigényesebb ezzel a módszerrel megoldani egy-egy problémás helyzetet. Hosszabb távon azonban növekszik a gyermekek általi önálló, békés konfliktusrendezések száma. Így tehát mindenképpen érdemes rászánni az időt.

Resztoráció az óvodában

Véleményem szerint az óvodában a résztoratív szemlélet kialakulásához szükséges kompetenciák megalapozását valósíthatjuk meg, valamint követendő magatartásmin-tákat adhatunk a helyreállító szemléletű konfliktuskezeléshez.

A résztoratív szemlélet három fő értéke, a tisztelet, a felelősség és a kapcsolat (*Negrea, 2011*) példamutatással szervesen beépíthető az óvodás korosztály nevelésének folyama-tába.

Egy kialakult sérelem esetén a „sértett” gyermekek legtöbb esetben az „óvó néni” segítségét kérik. A klasszikus „Mit csináltál?”, illetve „Ki kezdte?” kérdések helyett be kell mutatnunk a „Mi történt?”, „Mire gondoltál, amikor ez történt?”, „Mit gondolsz erről? Hogyan hozzuk helyre?” típusú kérdéseket, mégpedig az aktuális hely-zetre vonatkoztatva, az adott életkornak megfelelő szintű megfogalmazással. A kész válaszaink és a gyermekek közös megoldásait nélkülöző „ítéletek meghozása” helyett igyekszünk közös megoldást keresni. Nagycsoportban többnyire már erős a kohézió a közösségben, mivel ekkorra tartósan együtt tevékenykedő, jól szervezett csoportok alakulnak ki. Tapasztalataim szerint a gyermekek, kis segítséggel, már sikeresen alkot-nak közös szabályrendszert, meg tudják fogalmazni igényeiket. Jól megfigyelhetők a lemondás, önérvényesítés, együttműködés szintjei.

A „körök” gyakorlati megvalósítása szintén nem okoz nehézséget, hiszen az erőteljes érzelmi túlfűtöttséggel rendelkező gyermekek – életkori sajátosságaikból fakadóan – általában jól hallhatóan, láthatóan adják jelét sérelmeiknek. Ennek következtében társaik szinte azonnal az esemény helyszíne köré gyűlnek kíváncsiskodni. Előkerül-het ilyenkor egy vigasztaló, megnyugtató plüssállat, melynek körbeadogatása segíthet abban, hogy mindenki egymás után elmondhassa a gondolatát. A verbális késleltetés miatt azonban ez a módszer a legkisebbeknél csak próbálkozás lehet, egy szokásrend-szer kialakításának kezdete, és csak részleges sikerrel járhat.

A beszéd, a kommunikáció fejlesztése elősegíti az egyszerű énközlések megfogalma-zását és a társaktól érkező metakommunikációs jelzések értelmezését. Az érintett gyer-mekek egyre jobban meg tudják fogalmazni, hogy mi történt. Megtanulják elmondani, hogy a történet hatására mit éreznek.

További fejleszthető terület az érzelmek tudatosulásának, kifejezésének, megfo-galmazásának képessége. A gyermekek között adódó konfliktusok során elsőként a sértett gyermekekre irányul a figyelmem. Ezzel azt kívánom elérni, hogy a támogatás, megerősítés kapjon hangsúlyt, ne a negatív viselkedés. Első teendőm a megbántott kis-gyermek megnyugtató szavakkal és gesztusokkal. Mivel ez a többi kisgyermek előtt történik, ők is azonnali mintát kapnak arról, hogyan vigasztalhatják meg bajba került társaikat. Utána kap figyelmet a fájdalmat okozó gyermek. Természetesen itt csupán néhány másodperces, jelzésértékű eltérésekről van szó. A legtöbbször azt tapasztalom, hogy a sérelmet elkövető gyermekek nincsenek tisztában azzal, hogy amit tesznek, az a másoknak fájdalmat vagy bánatot okoz, ezért tudatosítani kell a problémát: „Tudtad,

„hogyan fáj?” „Veled történt már ilyen?” „Hol fáj?” „Hogyan fáj?” „Milyen érzés?” „Mit tegyünk, hogy jobb legyen?” „Mitől éreznéd jobban magad?” „Látod, hogy kicsordult a könnye?” Ezek a kérdések körülményesnek tűnnek, de segítik a gyermek figyelmét az érzelmekre irányítani, és hosszú távon megalapozzák a tettek következményeinek előre látását is.

Az itt taglalt módszertani fogásokat nevelési gyakorlatomban következetesen alkalmazom, mert tapasztalataim szerint tartós, pozitív viselkedésváltozást eredményeznek a gyermekeknél.

A továbbiakban gyakorlati példákon keresztül kívánom bemutatni a helyreállító szemléletű pedagógiai munkámnak az eredményeit.

Közös békés rendezés

„A resztorativitás lehetővé teszi, hogy az elkövető bocsánatot kérjen és nyerjen, az áldozat megbocsásson, az okozott kár pedig valamilyen mindenki által elfogadott módon megtérüljön. Nincsenek standard megoldások: olyan módon állítják helyre a felbomlott harmóniát, amely az érintetteknek megfelel, s ez lehet teljesen extravagáns megoldás is” (Kerényi, 2005. 69. o.).

Egy óvodai foglalkozás során a nagycsoportos gyerekek spatulából pörgettyűt készítettek, és egész délelőtt azzal játszottak. Váratlanul hangos sírás zavarta meg a csoport nyugalma. Kérdés nélkül is azonnal látszott, hogy mi a baj: összetört egy pörgettyű. A gyerekek felkapták a fejüket, és többen az (áldozat felé) társukhoz siettek. A csoportunkban már erős csoportkohézió alakult ki, tartós baráti kötődések jöttek létre. Bár nem szabályos körbe rendeződve, de egy helyre gyülekezve lehetőségünk nyílt a történet megbeszélésére és megoldások keresésére. A gyermekeket figyelve örömmel töltött el, hogy láttam az arcukon az együttérzést. Jól megfigyelhető volt a különböző szintű bevonódás is. Miután azonban mindenkire valamilyen hatással volt az esemény, önkéntelenül is rendezni próbálták a megborult rendet, vigasztalták a társukat. Jó volt megtapasztalni, hogy már több megoldással is próbálkoztak. Volt, aki praktisan zsebkendőért futott, s azt odanyújtotta a „sértettnek”. Volt, aki megsimogatta, megölelte, ezzel érzelmileg próbálta segíteni őt. Ketten előhozták a csoportunk plüss kabalafiguráját is, amely 3 éve jóban-rosszban velünk van, és odaadták neki. Büszke voltam rájuk, hogy minden beavatkozás nélkül, pillanatok alatt három helyreállítási kísérletet is tettek. Rendezni próbálták az elkeseredett kislány testi-lelki szükségleteit. Külső szemlélőként számomra már a „Mi történt?” kérdés előtt kitért egy másik kislány a tömegből. Arcán tükröződtek érzelmei, riadt volt: ő volt az „elkövető”. Röviden megbeszéltük, hogy mi történt, és a történet kiben, milyen érzéseket váltanak ki. A csoportunk szeretett névadó figuráját körbeadogatva, „beszélő tárgyként” használva mindenki elmondhatta, mit érez. A helyzet megoldására szintén több „helyreállító” ötlet is érkezett. A pörgettyűt eltörő kislány úgy tegye jóvá a sérelmet, hogy „kérjen bocsánatot”, vagy

„ölelje meg a társát”, „mondják el a ’békülős’ mondókánkat”, „adja oda az ő pörgettyűjét cserébe”, vagy „ragassza meg azt, amit eltört”. A pörgettyűt eltörő kisfiú megragasztotta a játékot. Mindketten feloldódtak, rendeződtek az érzelmeik. A csoportban helyreállt a nyugalom. Az udvaron már közösen röptették a pörgettyűket. Ezt a konfliktust a korosztályra jellemző erős érzelmek kísérték, de az összetűzés néhány perc alatt, mindenki véleményének meghallgatása után, békésen rendeződött. A „helyreállításhoz” az én facilitátor szerepemre már alig volt szükség.

Resztoratív „zöld” szemlélet

A helyreállító szemlélet gondolata a környezeti neveléssel kapcsolatos munkámban is megújulást hozott.

A környezetvédelmi világnapok mind közismert problémák köré szerveződnek: a földünk erőforrásai elapadnak, a természet kibillen egyensúlyi állapotából. Gondoljunk itt a víz vagy a föld napjára, a beporzók napjára. De a jeles napok is, mint például a Tisza élővilágának emléknapja, a Tiszát ért ciánszennyezés szomorú apropójára hívják fel a figyelmet. A károkozó, a „bűnelkövető” ezekben a helyzetekben maga az ember, a társadalom, aki, illetve amely a földünk erőforrásait végtelennek hiszi. A „tett” a túlfogyasztás, a mértéktelenség, a következmények figyelmen kívül hagyása.

Az ember és környezete folyamatos kölcsönhatásban vannak. A kölcsönhatás során azonban egyre több konfliktusba kerülnek egymással. Az ember egyre több életteret vesz el az állatoktól, ezért a vadon élő állatok lakott területeken keresnek eleséget. A mértéktelen, üvegházhatású gázkibocsátásra földünk hőmérséklet-emelkedéssel, aszályal, a gleccserek olvadásával, az édesvízkészletünk drasztikus csökkenésével „válaszol”. Az ember permetszerrel irtja a számára kellemetlen szúnyogokat, vele együtt eltűnnek a beporzóink is, ezzel pedig haszonnövényeink, élelmünk mennyisége csökken. Meg kell értenünk, hogy az egészségünket biztosító testi-lelki harmónia nem létezik önmagában, csak a bennünket körülvevő természettel szoros összefüggésben. A fenntartható fejlődésre, a természettel való békés együttélésre és a károkozás következményeinek helyreállítására kell törekednünk.

Óvodapedagógusként a közvetlen tapasztalatszerzésre épülő megismerést, a gyakorlatba építhető megóvást és a „megmentés” szemléletét kell átadnunk. A természeti örökség és a környezeti értékek megóvása nemcsak kötelességünk, de alapvető szükségletünk is.

Nevelőként természetesen nem a klímakatasztrófa tragikumát, a klímaszorongás kialakítását szeretném elérni. A célom a tudatos szemléletformálás, a kritikus gondolkodás (ki)alakítása. Pedagógiai eszköztáram tudatos használatával problémafelvetésre, megoldáskeresésre, értékközvetítésre, a praktikus gondolkodás kialakítására, olyan kompetenciák megalapozására törekszem, amelyeknek eredményeképpen a gyermekek képesek lesznek önmagukkal és az őket körülvevő természettel harmóniában élni.

Első példa: apró „zöld lépések”

Első lépésként a gyermekek figyelmét az őket körülvevő természet felé kell irányítanunk. A szabadban történő önfelelt játék az elsődleges. Személyes példánkkal, számtalan érzékszervi játékkal, közvetlen tapasztalatszerzésekkel, élményekkel érhetjük el, hogy a gyermekek vegyék észre a külvilágot és azt, hogy cselekedeteik hatással vannak a külvilágra. A természet csodáinak felfedezése közben pozitív érzelmeket aktivizálhatunk. A gyermekek megtapasztalhatják, hogy kánikulában jóleső érzés egy árnyas fa alá ülni vagy vizet kortyolni. Büszkeség tölti el őket, ha a madáretetőjükből az éhes madarak jóllakottan repülnek ki. Gyönyörködnek az őszi fák színeiben. Izgatottan figyelhetik, ahogy egy mozgó földkupacból kidugja orrát egy vakond.

A gyermekben, aki szereti, csodálja a természetet, megjelenik az igény, hogy óvja, védje azt. Az érzelmek differenciálása biztosítja majd a gyermekek motivációját arra, hogy helyreállítsák a rendet az általuk szeretett természetben.

Következő lépésként – életkori sajátosságaikhoz illeszkedve – aktuális problémák felvetésével érzékenyíthetjük a gyermekeket. Az életből vett, közvetlen megtapasztalásra alkalmas, mindennapos jelenségekkel érdemes kezdenünk.

A „tett” lehet a legegyszerűbb: zsebpendő elejtése az utcán vagy egy ág letörése. Az óvodáskorú gyermekek életkori sajátosságai miatt az eseményhez térben és időben a legközelebb kell imitálni a problémát. Ott a helyszínen elmondhatják, hogy nekik tetszik ez a dolog, vagy nem. Őket hogyan érinti? Mit gondolnak erről? Szoktak-e ilyet tenni? *„A strukturált beszélgetések nagyon jók arra, hogy így felszínre tudnak kerülni a ki nem beszélt, meg nem oldott feszültségek, a zavaros viszonyok vagy félreértések”* (Szarka, 2010. 5. o.).

Természetesen a mimikánk és a gesztusaink gyakran beszédesek, így elárulják, hogy mi mit gondolunk erről, így ezek is befolyásolják a véleményformálást. A letört ág esetében például támaszkodhatunk arra az életkori sajátosságra, hogy az óvodás gyermek fantáziája még határtalan, így bele tudja magát élni a fa helyzetébe. Tehát jogosan hangozhat el a kérdés: „Mit érezhet a fa?” Tágíthatjuk a gyermekek látókörét: „Mit érez a fán lakó mókus, kismadár?” De felidézhetjük múltbéli emlékeiket arról, hogy milyen jó volt a melegben bebújni az árnyékba. „Mi lesz most, tud-e árnyat adni nekünk a letört faág?” Tehát sérelem érte a fát, a mókust, a madarakat és – árnyék híján – bennünket is.

A resztoratív környezetet az érzelmi biztonságot adó óvodai csoport közössége jelenti.

A helyreállítás során „beszélő tárgy” lehet a csoport névadó figurája vagy kedves plüssállata, de akár egy darab kavics a földről, egy ágdarab vagy egy lehullott falevél is.

Az óvodában a facilitátor az óvodapedagógus, aki a beszélgetés vagy tevékenykedtetés során hozzásegíti a gyerekeket a helyes megoldáshoz, véleményformáláshoz. A resztoráció során a moderátor elméletileg nem sugalmazhat megoldást, nem helyeselhet vagy ítélezhet. Az óvodapedagógus azonban teljes lényével vesz részt a nevelés folyamatában, ezért – tapasztalataim szerint – a pedagógusi reflexiók teljes kizárása szinte

megoldhatatlan. Így például a fent említett konfliktusnál (eldobott zsebkendő, letört ágdarab) is óhatatlan a sajnálkozó, elmarasztaló tekintet, összeráncolt szemöldök. Más szempontból viszont, a későbbiekben, komolyabb összefüggések keresése, logikus gondolkodást, hosszabb távú gondolkodást igénylő következtetések esetén megoldható a semleges viselkedés, a jóvátétel megtalálásához szükséges feltételek és keretek megteremtése.

Második példa: „közbelépés” a beporzókért

Egy óvodai rendezvényünk példáján keresztül szeretném bemutatni, hogy a helyreállító technikák lépéseinek segítségével hogyan tehető tudatosabbá a környezetvédelmi világnapok megünneplése.

„A *resztoratív eljárások szakaszai*: 1. A keretek ismertetése. 2. A tények átbeszélése. 3. A cselekmény hatásainak felismerése, megértése, érzelmek kifejezése. 4. A jóvátétel kidolgozása.

5. A jövőbeni helyes magatartásokban való megállapodás. 6. Lezárás” (Geskö és Kun, o. n.).

„Az elmúlt években egyre nagyobb figyelmet kaptak a beporzók mind politikai, jogalkotói szinten, mind a lakosság körében. Az EU agárpolitikája is kiemelt figyelmet kezdett fordítani a beporzókra, és uniós szintű változások indultak el a védelmük érdekében” (Pungor, 2023).

Élelmiszereink nagy része a beporzók segítségével kerülhet az asztalunkra. A víz, a levegő, a fák helyzetének veszélyeztetettsége után most a táplálékforrásaink biztonsága a tét. A beporzók egyedszámcsökkenésének okai szerteágazóak, ám az emberi károkozás szerepe tudományosan igazolt. Ahogy már említettem, a téma resztorációs szemléletű megközelítésében most sem keresünk bűnbakot, de a tények játékos, több szempontú bemutatása során az emberek szerepére is ki kell térni. A folyamat során az óvodapedagógus és a bevont külső szakemberek a facilitátorok.

A tények átbeszélésére és a cselekmények hatásainak felismerésére, megértésére, az érzelmek kifejezésére változatos módszertani lehetőségek közül válogathatunk.

A „Mókusok, ki a házból!” elnevezésű egyszerű, mozgásos játékkal játszhatjuk, hogy az autóutak, házak építése miatt csökken a „méhecskék” táplálékul szolgáló virágos rétje, így azok egyre kétségbeesettebben keresik a nektárt és a virágport. Érzékenyíthetjük a gyermekeket egy rövid bábjátékkal, amelyben valaki letépi Zümi legfinomabb nektárt adó virágját. Számatalan kitűnő lehetőséget találhatunk az érzelmek differenciálására, kifejezésére. Ehhez szorosan kapcsolódik a sokoldalú, szenzitív tapasztalatszerzések biztosítása a beporzással, a beporzó rovarokkal és más beporzókkal kapcsolatban. Az a kisgyermek, aki játszott már színpompás virágos mezőn, vagy természetfilm segítségével bekukkantott a méhkaptár belsejébe, vagy járt már „méhecsketáncot,” az biztos, hogy megtudta, hogy a kenyérére kent kiskanálnyi mézért mennyit dolgozik egy

szorgos méh, és valószínűleg szeretne a méhek megmentője lenni. Ha felébresztettük a tettvégyat, aktivizáltuk az érzelmeket, működik a cselekvésre készítő hajtóerő, a gyermekek életkori sajátosságainak megfelelő közlésmóddal, tapasztalati következtetésekkel közösen megtalálhatjuk a helyreállítás, jóvátétel módjait.

Óvodánkban e jeles nap alkalmából családi rendezvényt szerveztünk, ahol a méhek, rovarok megismerésére, megóvására fókuszáltunk. A gyermekek a taposófolyosón elhelyezett rovarokat nagy gonddal átlépték, ágdarabokkal kimentették a „tóba” pottyant rovarokat. Megtanulták, hogyan készíthetnek méhítatót és búvóhelyül szolgáló „rovarhotelt”. Minden család egy kis zacskónyi, „méhlegelő” ültetéséhez alkalmas virágmaggal térhetett haza.

A csoportok által megfogalmazott, a jövőbeni helyes magatartással kapcsolatos „megállapodást” a folyosón helyeztük el.

A resztoratív szemléletű konfliktuskezelés eredményesen építhető be az óvodai gyakorlatba. Erre a pedagógus személye és a közösség felerősítő hatása lehet a biztosíték. Magam is vallom, hogy *„az ember többnyire képes pozitívan változtatni viselkedésén, ha azok, akik az életében fontos szerepet játszanak, vele együtt cselekszenek, és nem helyette, vagy ellene”* (Geszkó és Kun, o. n.).

Irodalom

- Geskó Sándor és Kun Zsuzsa (é. n.): *Konfliktuskezelés*. <https://konszenzus.org/wp-content/uploads/AVR/index.html> (2023.05.27.)
- Kerényi Mária (2005): Resztoratív technikák. In: Fehér Márta, Kiss Tamás, Szabéni Csilla és Tallér Júlia (szerk.): *Például... Pedagógusok gyakorlati példái a fejlesztésközpontú szemlélet iskolai megvalósítására*. Sulinova Kht., Pilisborosjenő. 69–70.
- Negrea Vidia (2011): *Az áldozattá váló gyermekek segítése az iskolában resztoratív technikákkal*. https://iskolapszichologiai-modszertani-bazis.elte.hu/dokumentumok/Negrea-Vidia_%C3%81ldozatok-segit%C3%A9se.pdf (2023.05.27.)
- Pungor Adrián (2023): *Beporzók napja*. Országos Magyar Méhészeti Egyesület weboldala. <http://www.omme.hu/beporzok-napja-5> (2023.05.27.)
- Szarka Emese Dr. (2010): Szokatlan és/vagy nehéz konfliktuskezelési technikák. In: Téglásy Katalin és F. Kárpát Kinga (szerk.): *Fejlődés és fejlesztés az óvodában: Módszertani ajánlás a kompetencialapú óvodai neveléshez*. Raabe Kiadó, Budapest. 1–34.